

Vilken ställning har feminismen inom akademien idag? Vilka är dina visioner för framtidens genusforskning? Dessa två frågor ställde vi till nio nytillsatta professorer.

Drude Dahlerup, professor i statsvetenskap med inriktning på genusforskning, Stockholms universitet:

Det har varit spännande att vara med om att utveckla genusforskningen vid universiteten – från absolut intet ("Qvinnor, finns de?"), eller nästintill intet, som då jag själv studerade, till nu, då könsforskningen är ett legitimt och expanderande internationellt forskningsfält. Då jag på min tid skrev min danska "specialeavhandling" om *Socialisme og kvindefrigørelse i det 19. århundrede* (1973) var det bara den andra avhandlingen med ett könsperspektiv överhuvudtaget vid

min institution. Det var något oerhört och sågs med misstro! Men det gick bra!

Kvinno- och könsforskningen hade enligt min mening aldrig etablerats vid universiteten utan 1) trycket från kvinnorörelsen och 2) stödet från kvinnliga politiker. Det ingick och ingår delvis fortfarande i universitetets självförståelse att kön inte spelar någon roll i andarnas rike. Jag tror att universiteten blir de sista av samhällets stora institutioner, som helt kan erkänna att könssegregering och könshierarkier finns och ständigt skapas och återskapas, även i moderna institutioner.

I Danmark har Folketinget beviljat cirka

sju miljoner kronor till fyra forskningsprojekt som utifrån olika vetenskapliga inriktningar ska studera "Könsbarriärer inom de högre utbildningarna och forskningen". Det är egentligen häpnadsväckande att det är först nu som forskning initieras om varför universitetet inte är i stånd till att rekrytera unga kvinnor i samma utsträckning som unga män till en forskarkarriär. Det hänger givetvis ihop med universitetens självförståelse som "könslösa" organisationer.

Det går inte att tala om könsforskningens ställning generellt. Vid somliga institutioner är situationen idag densamma som den var vid andra institutioner för tio eller tjugo år sedan. Vid en del institutioner finns ingen könsforskning alls, och kön är ofta en knappt existerande fråga i undervisningen. Själv är jag verksam vid en institution där tre av sex professorer är kvinnor, och de tre kvinnliga professorerna är alla specialiserade inom olika områden av könsforskningen. Det är unikt, inte bara i Sverige utan även internationellt.

Det är oerhört viktigt att genusforskning etableras vid alla institutioner och inom alla discipliner. Men det är också viktigt att integrera analyser av könsrelationer, könsstrukturer och föreställningar om kön i alla grundutbildningar. Det bör vara universitetens plikt att alla studenter som utbildas vid högskolorna åtminstone har en minimal kännedom om genusforskningens perspektiv och resultat.

Men det är också vår förpliktelse att som etablerade könsforskare fortsätta att bidra till att stödja genusforskningens utveckling i de baltiska länderna, i de central- och östeuropeiska länderna och i tredje världen. Under de senaste decennierna har kvinno- och könsforskningscentra bildats över praktiskt taget hela världen. Det är en väldigt spännande ut-

veckling. Men på många platser måste man strida hårt för att få anslag, och forskarna möts av fördomar och direkt motstånd. Detta gäller även den nya mansforskningen, som i många länder uppfattas som oerhört provocerande eftersom den påvisar att också män är könade varelser.

Vi som har gått igenom de första faserna, och utkämpat de första slagen om huruvida kön och vetenskap överhuvudtaget hade någonting med varandra att göra, just vi måste ålägga oss att stödja könsforskningen på andra platser i världen – även om det fortfarande finns många problem för könsforskningen och för kvinnorna vid universitetet i Norden.

Ebba Witt-Brattström

professor i litteraturvetenskap med genusinriktning, Södertörns högskola:

Feminismen definierad som ett antal forskare med också för kvinnor utanför universitetsmurarna angelägen forskning är inte längre en undergroundrörelse i periferin av den akademiska världen, utan en nisch i dess centrum. I denna nisch återfinns en handfull öronmärkta tjänster (genusprofessorer m.m.) och en mindre massa genusforskare med osäkra eller oklara villkor som konkurrerar med varandra om medel.

Ser man det från studenthåll finns det ett enormt intresse och en stor forskarpotential som vi idag inte kan ta tillvara inom humaniora och samhällsvetenskap. Det är en stor sorg, som lägger sordin på enstaka småsegrar för de två, tre redan etablerade genusforskargenerationerna. Hur föga accepterad genusforskning är illustrerar den till stora delar befängda debatten i *Svenska Dagbladet*, initierad av Svante Nordin. Slutplåderingen ställde en av staten stödd genusforskning emot en forskning som skulle "sätta sig på tvären,

peka på obekväma fakta, visa på alternativa tolkningsmöjligheter, dra fram en del av det som omsorgsfullt sopats under mattan” (SvD 3.1.01). För mig framstår det som en bra beskrivning just på god genusforskning, men denna satt tvärtom fastnitad i sin krympande nisch, anklagad för att ”stryka makthavarna medhårs”.

Det är klart man blir förvirrad. I synnerhet om man samtidigt tvingas inse att de nya ämnesråden som ersatt de gamla forskningsråden inte naturligt integrerat genusforskare (och inte heller hörsammat statsmakernas önskan om jämlik könsfördelning). I ämnesrådet för humaniora och samhällsvetenskap finns exempelvis bara en enda genusforskare, som nu har den delikata uppgiften att förhandla med ett par uttalade anti-genusforskare. Öronmärkta genusforskningspengar är idag, som jag förstår det, en saga blott. Framtiden får utvisa om nischen ska krympa eller växa.

Vi måste bli skickligare i att kombinera de långsiktiga strategierna med kortsiktiga. Det är viktigt att vi inte lämnar de nya, potentiella forskargenerationerna som nu är grundstudenter i sticket och inriktar oss på att bara överleva som etablerade forskare. De nya högskolornas relativa frihet gentemot en traditionell akademisk struktur måste utnyttjas bättre. Inget hindrar exempelvis nyetablerandet av grundutbildningar med ett integrerat genusperspektiv. Om vi har studenterna på vår sida, och det har vi när vi kan erbjuda dem ett bra studieutbud, kan vi på sikt påverka våra ämnen nationellt. Konceptet med att läsa manliga och kvinnliga författare i dialog under olika epoker, som vi gör i litteraturvetenskap med genusinriktning på Södertörns högskola, är ett exempel på det. Vi har redan påverkat kurslistor och kursuppläggningar på andra

lärosäten i (försiktig, men dock) genusriktning.

Sätter man studenten i centrum kan man också, det är min förhoppning, bättre hantera de spänningar som återfinns exempelvis inom mitt ämne mellan en mer (”feministisk”) historiskt kontextuell forskning och en renodlat (”genus”)teoretisk. I ett vetenskapligt perspektiv är det en konstruerad motsättning (vi behöver båda). Jag ansluter mig till Susan Gubars förhoppning i *Critical Condition. Feminism at the Turn of the Century* (2000), att den ”gamla” feminismen ska visa sig vara en supernova som i sitt fall alstrar en lysande energi.

Min ståndpunkt vad gäller den långsiktiga strategin är densamma som i *Viljan att veta och viljan att förstå. Kön, makt och den kvinnovetenskapliga utmaningen i högre utbildning* (SOU 1995:110). Nämligen integrering av genusperspektivet i all forskning och undervisning. Inte som påbud uppifrån, utan som resultatet av en självreflekterande, vetenskaplig hållning. Men vägen dit är lång, och leder genom oändliga solsystem med fientliga, stigande stjärnor.

Anne Hammarström
professor i folkhälsovetenskap med inriktning mot genusforskning, Institutionen för folkhälsa och klinisk medicin, Umeå universitet:
Beträffande frågan om feminismens ställning inom akademien idag kan jag konstatera att feminism som begrepp överhuvudtaget inte existerar inom den medicinska världen, om vi bortser ifrån den forskning som bedrivs av några enstaka feministiska forskare. Dessutom är feminism som tolkningsperspektiv otänkbart inom medicinen eftersom begreppet endast sammankopplas med ideologier eller politik, men inte med forskning. Däremot har genusforskning – åtminstone vid

några medicinska lärosäten – väckt en försiktig nyfikenhet, troligen på grund av att politiska satsningar har tillskapat ekonomiska resurser inom fältet. Genus är ett betydligt ofarligare begrepp än feminism, och därför kan enstaka genusforskare få hållas, så länge de inte utmanar maktens boningar. Men akademins grundinställning är fortfarande i hög utsträckning att grunderna i genusforskning – maktanalyser och teoriutveckling – är ovetenskapliga och inte hör hemma i den medicinska världen. Och genusforskningens betydelse vad gäller framför allt att ställa nya frågor om tidigare dolda förhållanden och reflexiva vetenskapsanalyser har inte fått vederbörlig uppmärksamhet.

Den medicinska kvinno- och genusforskningen bedrevs från starten i början av 1980-talet framförallt i periferin, utanför det medicinska etablisemanget. Under årens lopp har genusvetenskapen – trots kraftfullt motstånd – etablerats vid flera av de medicinska fakulteterna i landet, om än i varierande omfattning. Runtom i landet finns det doktorander, lektorer, professorer och andra forskare med genusinriktning, framförallt inom vissa discipliner såsom folkhälsovetenskap, socialmedicin och allmänmedicin. Likaså finns det en begynnande forskarutbildning i genusvetenskap, en livaktig debatt, nationella och internationella vetenskapliga konferenser, seminarier och även enstaka internationella vetenskapliga tidskrifter (som dock är mer inriktade mot kvinnors hälsa än mot genusforskning eller feministisk forskning). Men det finns också flera forskare som inte har kunnat eller velat hålla sig kvar inom den medicinska världen.

Genusforskningens historia inom medicinen utgör således ingen rak väg framåt; den går två steg framåt och ett steg bakåt, den tar omvägar och kringelikrokar. Men under

dessa två decennier har den trots allt rört sig sakta framåt, från periferin mot centrum.

Min utgångspunkt är att medicinen har mycket att lära av genusvetenskapen i fråga om reflekterande och kritiska förhållningssätt, vetenskapsteoretisk skolning samt tvärvetenskapliga förhållningssätt. Men vägen dit är lång och mödosam.

Mina visioner är att genusvetenskapen genom tvärvetenskapligt och internationellt samarbete ska fortsätta sin slingriga väg framåt i syfte att vidareutveckla teorier, metoder, kunskaper och praktiker. Det finns förstås alltid en risk att genusforskningen marginaliseras när ämnets politiska popularitet dalar. Men ju mer vi hinner bygga upp innan dess och ju fler positioner vi hinner inta, desto större är vår motståndskraft. Behovet av utökade ekonomiska resurser är därför omfattande. En tydligare prioritering av genusforskning inom forskningsråden är också nödvändig.

Medicinsk och särskilt folkhälsovetenskaplig genusforskning har förändring som mål och min starkaste vision är att genusforskningen ska bidra till minskade ojämlikheter i hälsa, relaterade till kön, klass och etnicitet. Här ser jag en stor utmaning eftersom vetenskapsvärlden enligt min erfarenhet alltmer har fjärrmat sig ifrån samhället utanför och därmed minskat sina påverkansmöjligheter.

När det gäller att utveckla ämnet är mina förhoppningar att vi får till stånd en nordisk forskarutbildning inom medicinsk genusforskning. Som det nu är ges flera grundläggande forskarutbildningskurser runt om i Norden, men vi behöver samla oss till ett gemensamt program som ger möjlighet till både bredd och fördjupning.

En sådan gemensam utbildning skulle också stärka det tidigare nära samarbete som

har funnits mellan nordiska medicinska kvinno-, köns- och genusforskare. Dessutom skulle de nationella nätverken av genusforskare stärkas, vilket är särskilt viktigt innan ämnet har växt sig starkare på varje lärosäte.

Genusvetenskap behöver också integreras i grundutbildningen vid medicinska fakulteter, så att studenterna får kunskap om och förståelse för betydelsen av kön, genus och andra sociokulturella förhållanden för hälsan. På flera håll rapporteras att studenterna efterfrågar undervisning om genus.

Sammanfattningsvis ser jag med försiktig optimism på genusforskningens framtid inom medicinen. De senaste 20 åren har genusforskningen utvecklats på ett sätt som jag aldrig hade vågat tro. Hoppas att jag kan säga samma sak igen om 20 år!

Gerd Lindgren

professor i sociologi, Karlstads universitet:

Idag kan man förledas att tro att genusforskningens ställning inom sociologiämnet är tämligen säkrad och att utvecklingen har gått stadigt framåt sedan 1970-talet. Denna slutsats kan dras därför att:

- det har skrivits många och mycket bra genusvetenskapliga avhandlingar vid landets lärosäten, och många nya projekt startar årligen;
- det finns ett levande intresse bland många sociologistudenter och -doktorander av båda könen;
- det har varit hyfsad rekrytering av kvinnor till doktorandtjänster och i viss mån till forskar- och lärartjänster, åtminstone vid de mindre universiteten och högskolorna;
- det har skapats forskningstraditioner (till exempel om segregering och arbetsorganisation) och internationella kontaktnät;
- det har funnits särskilda forskningsmedel att söka; och

– det har skapats särskilda tjänster för genusområdet.

Men det finns en stark hotbild. Den baseras på:

- att konkurrensen om tjänster (inklusive doktorandtjänster) och forskningsmedel har skärpts genom omstruktureringen av forskningsråden;
 - att universitet, högskolor och institutioner på samma sätt som övriga arbetsorganisationer har tvingats marknadsanpassa sig och därmed styrts mot uppdrag mer än grundforskning för att finansiera sin verksamhet;
 - att arbetsvillkoren inom akademien försämrats för disputerade lärare och forskare. Det är till exempel idag arbetsmässigt omöjligt att tjänstgöra som lektor på heltid. De mest talangfulla kommer inte att acceptera sådana villkor;
 - att variation, bredd och originalitet förloras när kvalitetskontroll leder till att det starka stärks, det sistnämnda är det som bekvämast låter sig implementeras i företag och organisationer, det vill säga marknadsanpassningen driver på sig själv; och
 - att talet om mångvetenskap, mångfald och internationalisering leder till uttunning och ytlighet, det vill säga en samling kring den minsta gemensamma nämnaren.
- Feminismen går som en röd tråd i all genusforskning och representerar ett stort antal teoretiska perspektiv. Här har den internationellt dominerande trenden lett bort från materialistiska perspektiv och in i en alltmer dominerande poststrukturalistisk diskurs. Denna utveckling medför att det sker glidningar från fältstudier om villkor och makt över till textstudier och diskursanalys även bland sociologiska och samhällsvetenskapliga genusforskare. Den politiska effekten av feminismen har därmed blivit mer abstrakt, teoretisk, ja, till stora delar bedömd som

ideologisk eller ren konstruktion (med biologiska bakslag som följd). Stora delar av den politiska arenan har överlämnats till en för näringslivet aptitlig jämställdhetsretorik utan maktgrund – en mätvänlig och nyliberal feminism eller en till intet förpliktigande pratkultur om de mål som eventuellt i framtiden (trots viss uppbromsning på grund av EU) kan nås (dessa mål är ömsom av likhets- och ömsom av särartskaraktär, när de uppträder i forskningsrådets målbeskrivningar tycker en och annan manlig kollega att de förvandlas till ren genusfascism). Samma förvirrande diskurs har också kunnat etableras och populariseras i mediernas silikonvärld. Genus blir en fråga om valfrihet, slit och släng och skaffa nytt.

Mina visioner och förhoppningar är givetvis att genusforskning ska integreras i all forskning och att den kritiska materialistiska feminismen ska få större spelutrymme framöver. Inom sociologin är det i vart fall svårt att blunda för de ökande sociala klyftorna i spåren av det globala kapitalet och de krackelerade karaktärerna hos arbetslivet "medarbetare" oberoende av kön. Det hägrande nätverkssamhället ger ingen tröst härvidlag.

Lisbeth Larsson

professor i litteraturvetenskap med inriktning på genusforskning vid Göteborgs universitet:

I "Around 1981" beskrev Jane Gallop 80-talet som det decennium då de amerikanska feministerna "went in" i akademien. I Sverige skulle vi kunna säga detsamma om 90-talet. Det forskningsfält inom företrädesvis humaniora och samhällsvetenskap som svenska feminister utvecklade under de senaste decennierna har med akademiskhistoriska mått mått haft en fantastisk framgång. För dryga tre decennier sedan fanns det över huvud ta-

get inte. Under det sena 70-talet och 80-talet var det ett kritiskt utanförperspektiv. Numera har det formulerat en egen disciplin med egna ämnesföreträdare och utgör ett perspektiv som man knappast kan bortse från inom de gamla disciplinerna. En utveckling som är desto mer häpnadsväckande om man betänker det motstånd som funnits mot nya disciplin- och institutionsbildningar under hela 1900-talet och det motstånd det feministiska perspektivet såväl som kvinnliga forskare hela tiden rönt vid svenska universitet.

Det säger sig självt att en så snabb positionsförflyttning också innebär omfattande förändringar både av självförståelse och omvärldsperspektiv. Det som intresserade Gallop, när hon skrev utifrån en liknande position 1992, var heller inte så mycket den triumfatoriska historieskrivningen som vad inträdet i akademien egentligen hade inneburit och ännu mer vad det skulle kunna innebära för feminismen.

Vad händer när "the good girls" i marginalen plötsligt efter lång kamp befinner sig i centrum? frågade hon sig. Och det är en viktig fråga. De risker jag kan se i Sverige är å ena sidan att det stora behovet av arbetskraft och vitalisering inom akademien lätt leder till att kvinnor, feministiska såväl som andra, när vi väl kommit i den akademiska högborgen snabbt sugts upp och slits ut innan vi hinner eller orkat förverkliga våra egna visioner. Den andra är att vi trots att vi så att säga kommit in har svårt att överge det feministiska utanförperspektivet och därför inte förmår använda den makt som blivit vår på ett gott, kreativt och effektivt sätt.

Den viktigaste frågan handlar emellertid, som jag ser det, om hur vi skall utveckla forskningsfältet utifrån den position *inuti* som vi erövrat.

I USA bröt, som vi vet, en rad interna strider ut. Första generationens feminister demoniserades och nya etablerade sig på den feministiskt akademiska scenen, ofta på de förras bekostnad. Feministernas guldfråga; "Varför finns det inga kvinnor?", togs över av andra grupper. Motsättningen mellan essentialism och konstruktivism som varit drivande i kampen *mot* det patriarkaliska tänkandet spelades upp *inom* feminismen. De feministiska generaliseringarna om kvinnan sprängdes av ett starkt queer- och differences-tänkande. Det innebar en explosiv och oerhört spännande utveckling inom feministisk teori, men samtidigt kom intresset på ett olyckligt sätt att vändas bort från det konkreta; bort från realpolitik, historisk skrivning och, inom litteraturvetenskap, studiet av enskilda texter och författarskap.

I Sverige är den feministiska empiriska forskningen både mer välgrundad och utvecklade. Inom mitt eget ämne finns redan en omfattande historieskrivning och många mycket bra konkreta studier av kvinnliga författares texter. Redan i den diskussion om Yvonne Hirdmans genusteori som fördes i KVT för tio år sedan fanns emellertid en lite skrämmande tendens att föredra den abstrakta teorin framför empirin. Därmed inte sagt att man skall avhända sig den förståelse som teorier kan ge, men däremot att man skall akta sig för att överordna dem och låta dem bli självgående och alltförklarande.

I min vision av framtida feministisk forskning försiggår en ständig prövning av såväl de feministiska och teoretiska berättelserna om kön som av de förment fiktiva och verkliga, litterära och sociala, berättelserna och de olika betydelser de genererar. Vi har med andra ord utvecklat vår förmåga att hela tiden se och diskutera de många berättelserna utan att fastna i dem, vitaliserat det etiska

och kritiska perspektiv som var feminismens upprinnelse och är dess *raison d'être* och – framför allt – har vi vänt våra blickar utåt i högre utsträckning.

Under de senaste decennierna har vi framför allt studerat kvinnor och i hög grad utvecklat vår egen självförståelse. "What does a Woman Want?" har vi med Freud (Shoshana Felman och en lång tradition) frågat oss gång på gång. Vad skriver hon om sig själv, vad har hon att kämpa med, vad tänker hon på, vad känner hon, hur konstrueras hon? Och det är fortsatt viktigt. Det som återstår att utveckla är emellertid den feministiska analysen av den Andre och det andra, det och de som inte är "vi". Däri ligger, det är jag övertygad om, feminismens stora förändringspotential.

Nina Lykke

professor i genus och kultur, Tema Genus, Linköpings universitet:

Jag blev professor i genus och kultur vid det nystartade Tema Genus vid Linköpings universitet år 1999. Fram till dess var jag lektor i kvinno- och könsforskning vid Syddansk Universitet i Odense. Jag har varit föreståndare för universitetets Center for Kvinde- og Kønsstudier i 15 år och under en rad år varit aktiv i både europeiska och bredare internationella feministiska forskningsnätverk. Mot bakgrund av min personliga historia ligger det nära till hands att jämföra situationen för den feministiska forskningen i Sverige med villkoren i andra länder, särskilt Danmark.

Sedan jag tillträdde min professur har det slagit mig hur stor skillnad det är inom akademien i Sverige och Danmark när det gäller genusforskningens status och feminismens utvecklingsmöjligheter. I Sverige har genusforskningen ett starkare politiskt stöd ovanifrån. Inrättandet av Tema Genus mot bak-

grund av en sjupartimotion i Riksdagen är ett av många exempel. Genusforskningen är också mer erkänd i Sverige. Här behandlas den som ett forsknings- och undervisningsfält som har sin självklara plats i akademien, och området har tilldelats professurer, forskarassistenter, postdok-stipendier och andra resurser i en helt annan utsträckning än i till exempel Danmark. Dessutom har svensk genusforskning stöd på gräsrotsnivå i form av många aktiva och engagerade studenter, som anser feminismen och genusteoretiskt tänkande och analys personligt angeläget, vetenskapligt intressant och viktigt i politiskt hänseende. På alla dessa punkter ser situationen annorlunda ut i Danmark. Det politiska stöd som området hade under 1980-talet är nu borta. De kvinno- och könsforskningscentra som inrättades under 1980-talet har blivit bromsade i sin utveckling under 1990-talet. Området har endast tilldelats få tjänster – och inga professurer. I Danmark har gräsrotsfeminismen också varit svagare under 1990-talet.

Vid en jämförelse med både Danmark och många andra länder framstår Sverige som en plats, där mycket kan låta sig göras som stöter på oöverstigliga hinder på andra platser. Som en fransk feministisk forskare, knuten till kvinno- och könsforskningscentrumet i Toulouse – det enda aktiva centrumet i Frankrike – nyligen sa till mig: "Sverige måste vara så nära himlen som man kan komma som feministisk forskare!" När jag understryker min glädje över möjligheterna att utföra feministisk forskning i Sverige, betonar svenska kollegor dock ofta att det finns många fördomar mot feminism, genusforskning, queerforskning etcetera. Det har jag givetvis märkt. I mera svarta stunder har jag därför ändrat formuleringen av jämförelsen till att feminismens villkor i den svenska akademien är präglad

av "Elände på högre nivå!", och realistiskt sett kan framtidsmöjligheterna nog tänkas ligga mitt emellan dessa två utsagor. Men ett är säkert, och det är att svensk genusforskning här och nu har en mer solid infrastrukturell förankring inom institutionerna och mera stöd – både nedifrån och uppifrån – än vad som är fallet på många andra platser. Denna plattform anser jag att vi som är anställda på genusforsknings tjänster skall använda till att utveckla feministiska analyser av samspelet mellan genus, sexualitet, etnicitet och klass – tvärs över disciplinränserna och ämnesområdena, tvärs över gränserna mellan det lokala, det regionala och det internationella, i dialog med gräsrotsfeminismen och med de många engagerade studenterna.

Britt-Marie Thurén
socialantropolog och professor i genusvetenskap vid Kvinnovetenskapligt forum, Umeå universitet:

Genusforskningen har etablerat sig i den svenska akademiska världen. Centra/fora är små och sårbara, men de har möjligheter att ge grundkurser, det kommer nya tjänster, det har inrättats professurer. Tema Genus lever farligt men det finns. En av de sexton forskarskolorna som nu är under utformning gäller genus. Legitimiteten för genus som perspektiv varierar mellan ämnen och institutioner men verkar växa.

Det är som med den berömda flaskan – är den halvfull eller halvtom? Genusforskningens materiella ställning motsvarar inte på långa vägar det intresse som finns för den, bland studenter, forskare och allmänhet, men det har skapats ett någorlunda stabilt brohuvud, trots det ständiga sega motståndet.

Om man i stället för genusforskning säger feministisk forskning hamnar saken i ett annat läge. Ordet feminism verkar för närva-

rande slå igenom i politiken. Kanske kan det den vägen bli legitimt även i akademien. Än så länge är det knappast det. De flesta feministiska forskare rapporterar om problem på sina respektive institutioner.

Och det är inte så konstigt. Vi brukar ju säga att den feministiska revolutionen är den svåraste, och det inte bara för män som riskerar att förlora privilegier utan för alla, eftersom genus sitter djupt i själ och kultur, och eftersom genus finns inbyggt i så många sociala strukturer. Ironin i detta är att om feminismen blir accepterad medför det urvattning, åtminstone på kort sikt.

Genusidéer sitter djupt, ja. Det är de psykologiskt och kulturellt djupa rötterna som framför allt utforskats under det senaste decenniet och det är nödvändigt. Men jag tycker mig på sistone ha märkt en otålighet bland yngre doktorander och studenter med de subtila teorierna på hög abstraktionsnivå. Vart tog de empiriska beskrivningarna av orättvisor vägen, var finns senaste fakta om övergrepp och lönediskriminering, borde inte diskussionerna om makt bli mer politiska och mindre filosofiska, och så vidare?

I de senaste numren av *bang* syns denna otålighet tydligt.

Å andra sidan, om man ser på ansökningarna till Forskningsrådsnämndens genusanslag blir bilden en annan. De flesta gäller nämligen handfasta projekt om sexuella övergrepp, förändringar på arbetsmarknaden, politisk representation, etcetera. De teoretiska ramarna finns där, men de verkar inte alltid ha avsatt särskilt djupa spår i metoder för datainsamling eller analys. Från denna horisont sett blir frågan snarare: hur skall vi kunna göra den nödvändiga empiriska forskningen subtilare?

Gång på gång hör jag mig själv säga "vi måste komma vidare".

De djupdykningar som utförts under etiketter som dekonstruktion och postmodernism har lett till helt nödvändiga insikter. Hur kan vi ta med oss både dem och de mer rättframt politiska frågorna och gå vidare mot något nytt?

Låt oss betona "verkligheten" igen, men låt oss inte tappa bort citationstecknen! Det är knappast längre kontroversiellt att tala om mångfald eller att påpeka att makt inte är en egenskap; de flesta av oss anser att all kunskap är tolkning, och så vidare. Inte många skulle påstå att strukturer existerar på samma sätt som liv och död. Men kan vi verkligen sträva efter politisk förändring utan att analysera sociala förhållanden med hjälp av strukturella begrepp? Kan vi ta ord som "förtryck" i vår mun utan att hänvisa till något slags generaliseringar? (Jag uttrycker mig förenklat för att fatta mig kort. Min ståndpunkt överensstämmer ungefärligen med Nancy Frasers. Se till exempel *Feminist Contentions*, L. Nicholson (red.), Routledge 1995.)

Låt oss formulera nya frågor kring strategier och utopier, och om kritisk forskning (hur kan man känna igen maktfenomen, hur kan den reflexiva ansatsen utvecklas...)! Låt oss arbeta vidare med akademiska metoder, eftersom vi valt att vara feminister på just det fältet, men låt oss hålla kanaler till det övriga samhället öppna i båda riktningarna.

Som antropolog vill jag också betona kontextualisering och bred utblick. I syfte att förändra genusordningar måste vi först förstå dem så fullständigt och allsidigt som möjligt. Utifrån alla de uttryck de för närvarande tar sig och historiskt har tagit sig, i alla typer av samhällen. Feministisk forskning har hittills fokuserat särskilt på maktförhållanden. De är onekligen framträdande. Men de är inte det hela i någon genusordning. Och det *hela* måste beskrivas, om vi skall förstå nå-

gon *del* (till exempel maktförhållanden). (Förslag på begrepp och beskrivande frågor finns i min artikel i KVT 3-4 1996.)

Sammanfattningsvis: Det behövs inte mindre teori utan mer, men det är dags för nya avstamp i nygamla frågor.

Lena Trojer
professor i Teknvetenskapliga studier och prefekt vid Institutionen för arbetsvetenskap och medieteknik, Blekinge tekniska högskola:

Med feminismen inom akademien menar jag feministisk forskning/genusforskning med omfattande och pluralistisk teori- och metodutveckling, det vill säga ett vetenskapligt kompetensområde med en drygt 20-årig internationell tradition.

Vad gäller feministisk forskning inom teknisk fakultet i Sverige, kan vi i dag konstatera att det finns tre forskningsämnen – Teknvetenskapliga studier vid Blekinge tekniska högskola (BTH) samt Genus & teknik och Människa maskin med inriktning mot genusforskning vid Luleå tekniska universitet (LTU). Vid LTU, där avdelningen Genus & teknik startade 1994, har hitintills tre forskare disputerat och tre avlagt lic.examen. Vid BTH, där feministisk forskning startade 1998, har en doktorand avlagt lic.examen, i februari 2001. Förutom forskning vid tekniska fakulteter bedrivs vid flera högskolor i Sverige utbildning med teknikrelaterat innehåll som inkluderar ett genusperspektiv.

Jag anser att feministisk forskning har börjat ett mödosamt och nödvändigt integreringsarbete inom de teknikvetenskapliga områdena. Detta arbete är beroende av starka forskningspolitiska signaler. Det är viktigt att denna forskning inte förväxlas med jämställdhetsarbete, som har en tydligare offentlig plats inom teknikrelaterad forsknings-

verksamhet. Jämställdhetsfrågor handlar om en jämnare representation av kvinnor och män inom teknisk forskning men innebär inte i sig utvecklande av vetenskaplig kompetens inom feministisk forskning, vilket är de tre ovan nämnda forskningsämnenas uppgift.

Vi lever i ett samhälle som är alltmer beroende av forskning och teknikutveckling och där förändringstakten ser ut att accelerera. Det senare innebär att tiden mellan kunskapsproduktion och applikationer blir allt kortare eller upphör att finnas. Tid för långsiktiga konsekvensanalyser försvinner. Detta ställer höga krav på forskare och studenter att tillägna sig en reflektionskompetens, som kan hantera dagens och framtidens komplexa situationer. Det handlar om en reflektionskompetens, som arbetar sig in i kunskapsproduktionens alla led, inte minst i teknikvetenskapens kärna. En stark aktör och drivkraft för utvecklande av reflektionskompetens är genusforskare med rötter inom teknikvetenskap.

Min vision för framtidens genusforskning inom teknikvetenskap är att den i ökande omfattning ska bidra till en teknisk kunskapsproduktion, som utvecklar tillräckligt komplexa förståelser för att åstadkomma hållbara och livsbejakande system. Jag vill också att genusforskningen utvecklar sitt ansvarstagande för en teknisk kunskapsproduktion, som tar konsekvenserna av en djup medvetenhet om sina verklighetsproducerande dimensioner.

En annan vision är att genusforskningen utvecklar en tillräckligt intressant forskningspolitisk kompetens, vilken gör det möjligt att tillskapa större utrymmen inom det forskningsfinansiella systemet.

Elisabeth Sundin

professor vid Arbetslivsinstitutet och Ekonomiska institutionen, Linköpings universitet:

Jag har av KVT:s redaktion blivit ombedd att reflektera kring frågor rörande feminismens och genusforskningens ställning inom akademien idag och visionerna inför framtidens genusforskning. Det är stora frågor som kan behandlas från olika infallsvinklar, och som också väcker starka känslor vilket avspeglas i den upprörda debatt som under de senaste åren förts i olika medier där tongivande representanter för vetenskapssamhället "spytt sin galla" över genusforskningen och några av dess mest kända företrädare. Här begränsar jag mig i stort till mitt eget ämne, företagsekonomi, och jag ger mig inte heller in i en begreppsdiskussion utan förlitar mig på att sammanhanget gör meningarna förståeliga.

Jag är företagsekonom, det vill säga samhällsvetare, och för oss är det samhällets utveckling som är i fokus. En av samhällsforskarens stora utmaningar är att det aldrig blir "färdigforskat". Det som bekymrar mig som forskare har både med samhällets, med forskningens och med den högre utbildningens ställning och utveckling att göra. Jag väljer att börja med det sistnämnda. Studenterna på grundutbildningen i samhällsvetenskap och humaniora möter akademiska lärare enbart ett fåtal timmar per vecka. Ekonomin tillåter inte mera. Det är inte bra och särskilt inte för den som har ambitionen att införa nya moment i kurser. Genusperspektiv, till exempel på företagande eller organisations-teori, är nya på de allra flesta utbildningar och kan därför ha svårt att konkurrera med etablerade inslag om den knappt tilltagna tiden. "Efterfrågetryck" från studenterna saknas tyvärr ofta också. Många unga studenter sätter likhetstecken mellan jämställdhet och genus-

dimensioner. Eftersom de lever i föreställningen att jämställdheten är etablerad så saknar genusperspektiv relevans för dem. Genusfrågor framstår som lika obsoleta som att studera skråhandelsförordningarna då man studerar företagsformer. Det är en märklig upplevelse att stöta på detta men visar både på behovet av att introducera genusfrågor i all utbildning och på behov av pedagogisk utveckling och forskning. Det är vår plikt att utbilda studenterna så att de har en adekvat kunskap om samhället.

Bland forskarna och inom forskningen är genusdimensionerna mera etablerade. På snart sagt alla större konferenser för företagsekonomer finns till exempel numera antingen ett "track" av genusforskning eller ett inte obetydligt antal papers med sådana dimensioner och frågeställningar. Anledningarna är, tror jag, huvudsakligen pragmatiska. Organisationer är företagsekonomins huvudsakliga studieobjekt. Eftersom kön/genusdimensioner visat sig vara viktiga för att förstå organisationer så beaktas de numera. De är etablerade för att de visat sig användbara. Den relativt positiva bilden måste dock ges med viss reservation – det förekommer visserligen att genuskompetens omnämns positivt i sakkunnigutlåtanden för "vanliga" tjänster, men det förekommer också att arbeten med genusinriktning negligeras – och ännu har ingen forskare med sin huvudsakliga meritering inom det genusvetenskapliga området fått en allmänprofessur i företagsekonomi.

Hur ser jag då på genusforskningens framtid både i mitt eget ämne och inom andra discipliner? Frågan har flera aspekter som enbart delvis är relaterade till varandra. Jag vill börja med att påpeka att genusdimensionerna har lika stor relevans som tidigare. Kön används för att klassificera, diskriminera, gynna, missgynna och så vidare, både natio-

nell och internationellt. Individer klassas genom sitt kön in i grupper som tillskrivs vissa egenskaper, ges möjligheter och utsätts för restriktioner. (Kön är inte alltid den viktigaste egenskapen men det är en annan sak). Det bekymrar mig mycket när forskare förnekar detta. Det vittnar om okunnighet om världens och organisationernas beskaffenhet. Möjligtvis hänger detta samman med att genusforskare, liksom andra forskare, av meriteringssystemens intensifiering och normering föredrar skrivbordsnära produkter. Vid skrivbordet är allt mycket lättare och klarare. Den "abstraherande" faran och sjukan finns inom hela samhällsvetenskapen.

Jag vill också nämna två nya forskningsinriktningar som kan komma att influera genusforskningen på ett förhoppningsvis positivt sätt och som skulle ha mycket att vinna på att ta del av de insikter som kommit i dess spår. Men säker kan man inte vara – det finns "tecken i skyn" som är oroande. Den första inriktningen jag vill nämna omfattar ett av de senaste årens modebegrepp inom organisationsforskningen – mångfald eller "diversity". Det är, som mycket annat inom organisationsläran, hämtat från USA och används där för att rubricera alla som avviker från vita, heterosexuella, smala, friska, medelålders, medelklassmän. I konceptet ingår alltså kön. I sina populära versioner är det de för organisationerna positiva följderna av ökad mångfald som framhävs. Det finns en risk att forskningen, och inte minst forskningsfinansiärerna, anammar det glättade synsättet. I sina politiska och organisatoriska tillämpningar finns det flera faror med detta ur kvinnors synvinkel; de hamnar i en "mest-synd-om-tävling" och maktfrågorna skjuts i bakgrunden. Den nya "diversity"-forskningen tycks ofta negligera de insikter rörande makt som vunnits genom

genusforskningen. Tendensen att negligera finns också inom delar av den andra forskningsinriktningen jag vill nämna, den framväxande så kallade mansforskningen. Där refereras och relateras förvånande litet till den forskning som haft kvinnor som empirisk grupp och som satt relationerna kvinnligt – manligt i fokus.

Det jag önskar för genusforskningen framöver är detsamma som jag önskar avseende all samhällsvetenskaplig forskning: en stark empirisk inriktning och en teoretisk utveckling som bygger på empirin – inte en forskning som oreflekterat tar över de senaste amerikanska trenderna. Genusforskningen vill jag se som en naturlig och integrerad del av akademien. Det sistnämnda kan dock kräva viss särorganisering. Samarbete, tvärvetenskap och integrering kräver starka självständiga baser.